

*Anne
Vuori-Kemilä*

*Maahan
viihletty
raja*

*Karisto
Hämeenlinna*

© Anne Vuori-Kemilä ja Karisto /
Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

ISBN 978-951-1-45834-0

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

OSA I

Warjakka 18. lokakuuta 1907

Tuuli vihelsi savupiipussa ja puski pirtin ruutuikkunaa vasten. Lokakuun aamua ei vielä erottanut yön sysipimeistä tunteista kun Nanni heräsi hengitys huuruten. Hän pukeutui nopeasti, syötti hellaan puita ja raapaisi tikusta tulen tuohisyttöön. Liekit heräsivät hitaasti ja alkoivat hohkaa kitsasta lämpöä harmaita hirsiiä vasten.

Elsa ja Reeta nukkuivat vielä, makasivat sivustavedettävässä vieretyksin ja kippurassa kuin oravanpojat pesässä. Elsan uniset kasvot olivat lapsen, mutta pitkiksi venähtäneet jalat ja käsivarret sekä niiden sitkeä voima paljastivat että tyttö oli jo kaksitoista. Seitsemänvuotias Reeta nukkui posket punaisina, tiukasti täkkiin kietoutuneena ja huulet muodostaen unennäön sanoja.

Reeta pärjäisi kyllä kokonaisen päivän itsekseen, Nanni ajatteli, tyttö oli reipas ja osasi jo monia aikavampienkin toimia. Ei pelästynyt turhista ja sai tuletкин syytetyksi, jos valkea pääsi sammumaan. Kunhan ei vain itsekseen jäätyään tuhlaasi pilkkeitä ja halkoja. Polttaisi vain pari pesällistä ja antaisi tulen sitten hiipua omia aikojaan niin

kuin oli neuvottu. Pirtti pysyisi kyllin lämpimänä siiheksi, kun he Elsan kanssa palaisivat.

Nanni kuunteli lasten unta ja laittoi eväsleipiä: ruisleipää ja suolakalaa. Korvosta hän kaatoi ruskeaan lasipulloon vettä. Reetalle hän teki omat leivät, nosti viilikipon niiden viereen ja asetti pöydälle valmiiksi, vaikka kyllä tyttö olisi osannut syömisensä itsekin valmistaa.

Säällitti herättää Elsa, mutta mitä hän saattoi. Aviomiehen kuoleman jälkeen leivästä teki tiukkaa, kaikesta muustakin, ja talven varalle olisi hankittava tienestestä. Niinpä nyt kun Leinoska oli suostunut ottamaan tytönkin mukaan porukkaan, ansiota kertyisi kaksin verroin ja urakoista kieltäytyminen olisi ollut järjetöntä.

Nanni ravisteli Elsan hereille. Tyttö haukotteli ja karisti unet silmistään, sujautti itsensä nopeasti vaatteisiin ja hörppi hellan reunalla kuumaksi keittynyttä vettä saadakseen itsensä lämpimäksi. Nanni otti eväät reppuun ja he lähtivät ulos ja kohti satamalaituria Reetan jatkaessa uniaan.

Redillä heitä odotti parkkilaiva Haugesund ja sen vieressä lautoja täynnä oleva proomu. Föörmanni huuteli paikalle kokoontuneiden naisten nimiä poimien vaimoväestä niitä onnekkaita, joille riittäisi urakassa töitä. Meinas jättää Nannin ja Elsan nimet huutamatta, mutta Leinoska kävi äsähämässä miehelle ja tämä huikkasi heidän nimensä viimeisten joukossa.

Luojalle kiitos Leinoskasta.

Muut lähtivät pettyneinä takaisin koteihinsa. Nanni laski nopeasti pääluvun, reilu parikymmentä tyttöä, vaimoa ja eukkoa, hyvällä onnella ja ripeästi toimien

he selviäisivät urakasta seitsemässä tunnissa. Lokakuun lyhyet päivät ja äkisti saapuva pimeä pakottivat heidät muutoinkin pitämään kiirettä.

Mitä nopeammin urakan saisi hoidettua sitä parempi.

Väenkuljetusvenettä ajava Walkamo hoputti aamu-äreänä vaimoväen kyytiin. Nanni näki miten Elsaa palelsi, tämä hytisi huolimatta monista hameistaan ja isältään jääneestä takista. Paksu huivi peitti tytön pään, mutta silti oli kylmä puraissut tämän posket punaisiksi ja saanut huulet sinertämään.

Warjakan ranta jäi taakse, kun Walkamo ohjasi purjevereen merenselkää kohti. Kun tuulenuuskat alkoivat painaa heitä reitiltä sivuun, mies komensi naisia tarttumaan välillä purjenaruihin.

Lopulta väenkuljetusvene saatiin kiinnitetyksi Hauge-sundin korkeana kohoavan kyljen viereen ja laivasta heitettiin köysitikkaat. Ristiaallokko keinutti venettä ja tikkaat heijasivat laivan rautaista reunaa vasten. Tällaisessa aallokossa Elsa ei ollut vielä koskaan kiivennyt kiikkeriä tikkaita.

Nanni käski tytön katsoa tarkoin, miten muut naiset kapusivat ylös. Häntä pelotti, mustiin aaltoihin joutuminen imisi pudonneen helposti syvyyskiin.

Elsa tarttui molemmin käsin tikkaisiin. Kylmästä huolimatta tyttö oli riisunut rukkaset. Saatuaan pitävän otteen köysistä hän astui huojuvalle askelmalle ja asetti painonsa sen varaan. Leinoska seisoi veneessä yrittäen pitää tikkaita paikoillaan ja seurasi haukan katsein Elsan menoa. Tyttö irrotti toisen käden ja siirsi otteen ylemmäs. Sitten saman puolen jalka, kunnes puoli vaihtui. Hitaasti tyttö kapusi korkeammalle.

Leinoska nyökkäsi Nannille tyytyväisenä, kun Elsa oli päässyt melkein ylös.

Äkkiä voimakas tuulenpuuska osui kohdalle ja purjevene niiasi syvään. Leinoskan ote köydestä irtosi ja tikkaat heilahtivat laivan kylkeä vasten kuin keinu. Nanni sulki silmänsä. Naisten joukossa kävi kohahdus. Reelingin yli kurkistavat norjalaiset merimiehet kirosivat.

Kun purjevene nousi taas aallon päälle, Elsa roikkui yhä tikkailla, puristi molemmin käsin köysistä ja yritti painaa itsensä laivan rautakylkeen kiinni. Naisväki huokasi kuin yhdestä suusta.

Enää muutama sitkeä askel ja kohta Elsa ylsi laivan reelingin korkeudelle mistä merimiehet autoivat hänet kannelle.

Huojennus ja ylpeys täyttivät Nannin mielen; tyttö oli peloton ja sitkeä ja tulisi pärjäämään näissä hommissa.

Kun koko lastausväki oli saatu kannelle, Leinoska näytti norjalaiselle vinssimiehelle, että tarakoita saisi alkaa nostaa. Naiset laskeutuivat vikkellästi kuin rottalauma lastiruumaan, hakeutuivat laivan kylmiä kylkiä vasten ja odottivat kun lautalasti vinsattiin rautaluukusta alas. Sen jälkeen jokainen alkoi nostella lautoja. Tivinä toimiva Leinoska huuteli ohjeita kuorman saamiseksi tiiviiksi ja tasapainoon.

Kylmästä huolimatta huhkimisessa tuli kuuma. Nanni ja Elsa riisuivat muiden tavoin päällimmäiset takit ja jatkoivat urakkaa hikikarpaloiden valuessa otsalla.

Kuuden aikoihin pimeään jo laskeuduttua urakka oli viimein saatu valmiiksi ja naiset kiipesivät tuoreen puun, raudan ja meren hajuisesta ruumasta ylös Haugesundin kannelle. Vanha merimies huomasi Elsan ja ojensi tälle karamellia. Nanni niiasi ja Elsan kasvoille levisi hymy.

Hakumiehenä toimiva Walkamo ei meinannut saada purjevenettä kiinnittymään parkkilaivan kylkeen ja kesti aikaa ennen kuin homma onnistui.

Nanni mietti Reetaa, miten tämä oli mahtanut pärjätä kotona. Oliko pirtti jäähtynyt kokonaan kylmäksi vai oliko tyttö pitänyt tulta koko päivän ja tuhlannut vähiä talveksi tarkoitettuja polttopuita? Pelottiko tätä, kun he olivat viipyneet kauemmin kuin piti?

Jalat uupumuksesta vavisten Nanni laskeutui köysitikkaita veneeseen Elsan seurattessa perässä. Tyttö oli selvinnyt hyvin, pysynyt muiden tahdissa ja nostellut lautoja valittamatta selässä polttelevaa kipua tai karhean puun rakoille hiertämiä käsiään.

Walkamo ärhenteli naisille, jotka yrittivät asettautua paikoilleen ahtaassa veneessä. Miehestä uhosi viinan haju, tämä oli ehtinyt juoda itsensä tukevaan tuiteriin ja vaimoväen maihin haku oli keskeyttänyt hilpeän humalan tympeällä tavalla.

Parkkilaivan merimiehet vetivät tikkaat ylös ja jäivät katsomaan purjeveneen vaivalloista lähtöä. Tuuli oli vastainen eikä Walkamo saanut venettä kääntymään. Mies sadatteli ja ärjyi kun tuuli viskoi venettä ulapalle päin. Naisväki paleli kannella ja halusi mahdollisimman pian kotiin missä ukot, lapset ja navetan elikot jo odottelivat.

Walkamo sähelsi purjeiden narujen kanssa, mutta vastainen tuuli käänsi veneen aina väärään suuntaan. Lokakuista jäistä vettä pärskyi kannelle ja kasteli istujat.

”Helvetti, eikö yhtään miestä löytyny hommaan, kun tuollasen toistaitoisen toimeen laittoivat”, Leinoska letkautti.

Walkamo käski akan pitää turpansa kiinni.

Vene vatkasi aallokossa ja oli välillä iskeytyä Hauge-sundin kylkeen. Naisväen joukossa tuli hiljaista. Walkamon toimet eivät näyttäneet edistyvän ja tuuli iski kylmästi vaatteiden läpi. Haguesundin kapteeni tuli laivansa kannelle katsomaan purjeveneen rimpuilua aallokossa.

Elsa huomasi höyryhinaaja Helmin ensimmäisenä. Hinaaja punnersi aaltojen läpi kohti rantaa ja veti peräsään kahta tyhjää tukkiproomua. Walkamo huomasi saman ja alkoi heiluttaa öljylamppua laajassa kaaressa. Nanni supisi rukouksen.

Höyryhinaaja vaihtoi suuntaa ja alkoi lähestyä väen-kuljetusvenettä. Nanni tähyysi laivaa, ruorissa oli perämiehen pestiä hoiteleva Kauppi.

”Meitä lykästi, josko olis taitavampi ja selväpääisempi kaksilahkeinen tuon laivan kipparina.”

Sanoja oli Leinoska. Naisten keskeltä kuului helpotunut huokaus.

Kauppi ohjasi hinaajan väenkuljetusveneen kylkeen ja kipparit ryhtyivät virittämään ja sitomaan köysiä. Kymmenien ärräpäiden ja hikisen heilumisen jälkeen he saivat homman valmiiksi ja väenkuljetusveneen kiinnitetyksi Helmin achterin ja tukkiproomujen väliin.

Naiset seurasivat miesten touhuamista viluissaan mutta uteliaina. Joku kurkki proomuihin vievää hinausköyttä, joka kulki purjeveneen sivuitse. Kauppi käski Walkamoa laskemaan purjeet mutta mies vain huitaisi kädellään.

Akkalaumasta alkoi kuulua huojentunutta puheensorinaa. Kohta päästäisiin kotiin ja lämpimään.

Kauppi hyppäsi takaisin Helmiin ja asettui ruoriin. Höyrykone alkoi murista ja piipusta pöllytä mustaa savua. Köydet narisivat kiristyessään. Helmin potkuri pyörähti

vauhtiin, sen nostattama virtaus alkoi sotkea aaltoja ja purjevene hinaajan perässä nytkähti liikkeelle.

Aallot löivät korkeina, mutta hinaaja kiskoi heitä kotisaarta kohti. Hinaaja Helmi ja ruoria pitelevä Kauppi kirvoittivat naislaumalta helpottuneet hurraahuudot. Walkamo istui tuppisuuna purjeveneen keulassa.

Yhtäkkiä sivulta pyyhkäisi äksy tuuli ja ryöpsäytti veneeseen vettä. Puuska osui purjeisiin ja pullisti ne pinkeiksi. Purjevene kääntyi poikittain Helmin ahterin ja perässä seuraavien proomujen välissä. Proomuun vievä kiinnitysköysi kiristyi purjeveneen kylkeä vasten, ponnahti siitä ylös ja sinkoutui mastoihin.

Kuului kirskahdus ja silmänräpäyksessä vene kallistui ja kaatui kyljelleen.

Nanni vajosi hyiseen veteen, kolautti päätään veneenlaitaan. Veden alla kohisi ja suhisi, virtasi ja pyörteili, kieppui tummia hameenhelmoja, vettä kauhovia käsiä ja hätääntyneitä kasvoja. Kaikki rimpuilivat päästäkseen pinnalle.

Nanni alkoi tempoa itseään käsillä ylös, vaikka märkien vaatteiden paino imi häntä syvyyn.

Kohta hän tunsi kylmän ilman kasvoillaan, haukkoi henkeä, yski ja oksensi suolaista vettä. Vieressä räpiköi pinnalla pyristeleviä naisia. Joku yritti kavuta purjeveneen rungon päälle mutta vene vajosi alta.

Haugesundin kannelle oli sytytetty lampuja, jotka piirsivät mereen ympyrän. Aika hävisi, muuttui sekunneiksi, vuosiksi, ikuisuudeksi. Kaikki mitä oli ollut kiertyi lankakeräksi Nannin pään sisälle, äiti, isä, kohtuun kuollut poika, hengiltä itsensä juonut aviomies, kotona odottava Reeta, vahva ja nopeaoppinen Elsa.

Elsa?

Nanni ei nähnyt tyttöä. Hän huusi tämän nimeä, mutta ääntä ei lähtenyt, aallot heittyivät pään yli, suusta purkau-
tuivat huudot, meri kiehui ympärillä ja henkeä haukkova
Leinoska imeytyi hinaajan potkurin pyörteeseen ja vajosi
pimeyteen.

Sitten Elsan ääni sivummalla ja tuttu huivin peittämä
pää.

”Elsa!” Nanni huusi ja alkoi kauhoa vettä käsillään.
Silmänurkastaan hän näki mustan varjon, tajusi sen liik-
keen ja suunnan.

”Äitiii!”

Huuto liiskautui suuren varjon alle.

Nannin käsivarret hakkasivat vellovaa ristiaallokkoa ja
jalat potkivat häntä eteenpäin. Tukkiproomu kynti syvällä
vedessä. Elsan huivin peittämä pää katosi hetkessä sen
rautaisen pohjan nieluun.

Nanni veti keuhkot täyteen ilmaa ja sukelsi. Potki ja
pakotti itsensä syvemmälle, vaikka suonissa kihisi kiehuva
veri ja päässä rukoukset kävivät raskaiksi kuin askeleet
rimpisuolla. Elsan villainen huivi ja laihat letit upposivat
proomun alle uudelleen ja uudelleen.

Pitkän pimeän pyörteen jälkeen Nanni sai taisteltua
itsensä pintaan. Vieressä räpiköi muutama nainen oksen-
taen merivettä.

”Elsa!” Nanni haukkoi henkeä ja huusi meren yli.

Aallot pauhasivat tytön nimeä, jyskyttivät sitä pään
sisällä, ruumassa, proomunkyljissä, vinssin kitinässä, kun
pelastusvenettä laskettiin Haugesundin kannelta.

Sitten Nanni tunsi, miten kädet tarttuivat häneen.

Jumalan kiitos, sen täytyi olla Elsa.

Nanni polki jaloillaan vettä ja kääntyi katsomaan. Vieressä huitoi ja pärski leskimuori, jonka suu hörppäsi vettä jokaisen aallon pohjalla. Nanni yritti työntää tätä kauemmas, mutta muorin ote oli pureutunut Nannin vaatteisiin eikä irronnut. Aallot heiluttivat heitä ylös alas ja syvemmälle, muorin paino kävi raskaammaksi, tämä sätki ja nieli vettä.

Pelastusvene saatiin veteen, se oli kaukana, kellui aalloissa kuin kaarnan pala. Nanni taisteli meren painoa vastaan ja rukoili, näki Walkamon ja muutaman naisen, jotka olivat pelastautuneet kauas kulkeutuneen proomun päälle, tähyili Elsan kevyttä hahmoa mutta ei erottanut.

Ympärillä ei näkynyt enää käsiä tai päitä.

Nanni kauhoi proomua kohti, huitoi ja polki vettä kaikin voimin. Yritti räpistellä itsensä irti muorin otteesta, mutta tämän luiset sormet olivat koukistuneet tiukasti kiinni. Eukko rimpuili ja veti heitä molempia syvyyksiin. Pelastusveneeseen kokka keinui jossain kaukana.

OSA 2

Reeta, Haukipudas 1922–1924

Sahan pitkä rakennus täyttää rumana rannan, pihalla kohoavat lautatapulit ja höyrykone jyrisee voimalarakennuksen seinien sisällä. Leikkautuvat tukit valittavat sahanterien hampaissa ja korkea piippu tupruttaa ilmoille köyhyyden ja leivän kitkerää savua, joka tarrautuu koivujen makeaan tuoksuun. Vedessä uivat pitkät rivit tukkinippuja ja lauttoja, muutama hinaaja vetää perässään laudoilla lastattuja proomuja.

Hytisen, katse uppoaa veteen ja ajatus karkaa meren pimeään pohjaan. Muistikuvat äidistä ja siskosta ilmes-tyvät mielenpintaan kuin joku olisi ne keksillä nostanut tukkilauttojen keskeltä.

Tarkemmin kuin nämä kiviset rannat näen yhä Warjakan saaren, sen sahan korkealle kurottavan piipun, sahalaisten punaiset talorivit ja lapsilaumat juoksemassa niiden piholla, itseni toisten joukossa, koukkuselkäiset eukot ja känsäkouraiset ukot. Äidin paksujen vaatteiden peittämän selän ja siskon heilautukseen ojentuneen käden, kun väenkuljetusvene purjehtii kohti merenselkää.

Silloinko jo päätin, etten koskaan saattaisi itseäni samaan missä he? Ja tässä olen.

Vieressä Mari irrottaa huivin päästään ja löyhyttää paidanhelmaa vilvoitellakseen itseään hikisen urakan jälkeen. Vene kuljettaa meitä maihin, umpiväsyneitä tyttöjä, vihittyjä vaimoja, synnytysten kuluttamia akkoja, vanhoja eukkoja. Taakse jää satamaselällä odottanut laiva, jonne viimeisetkin laudanpätkät on saatu lastattua.

Sitäkö sinä taas, Marin katse tuntuu kysyvän.

Kyllä Mari kysymättäkin tietää mitä mietin. Yrittänyt olen, mutta ajatukset eivät tahdo päästää irti kohdasta, jossa meri vei sen vähän mitä minulla oli ollut. Otti ja heitti minut vieraiden ihmisten luo raatamaan navetassa aamut ja illat. Haaveilemaan että saisin syödä ruokaa mahani täyteen ja nukkua oikeassa sängyssä, että kasvaisin aikuiseksi äkkiä ja pääsisin pois. Eikä tarvitsisi alituisen pelätä sitä häpeää, että joutuisi taas muiden surkimusten – paitaressujen köyhien, onnettomien orpojen tai tutisevien vanhusten joukossa ihmisten töllisteltäväksi ja huutokau-pattavaksi kuin elukka.

Mari jos kuka minut tuntee, yhdessä olemme jakaneet hellahuoneen sahalaisten talossa, lastanneet laivoja vieretyksin ja supisseet toisillemme arimmatkin asiat ja unelmat.

”Ei menneet siitä muutu vaikka mitenpäin mietit”, Mari muistuttaa.

Kyllä minä sen tiedän, niin kauan olen asiaa päässäni jo pyöritellyt. Kohtalolle on turha kaunaa kantaa, mutta ihmisten aikaansaamaa vääryyttä on vaikea sulattaa. Kaksikymmentä naista saattoi hukkoa hyiseen mereen, ja mitä siitä koitui? Juovuspäiset ukot pääsivät kuin koira veräjstä: Kauppi sakoilla ja Walkamo muutaman kuukauden vankeudella. Vaikkei se ensimmäistäkään päivää joutunut

telkien takana kärsimään, vaan ehti karata Amerikkaan ja siellä aloittaa uuden elämän.

Äidiltä ja Elsalta vei elämän ja minulta perheen, ainoan kodin mikä oli.

”Anna jo olla”, Mari hätistää, ”mustemmaksi vain käy mieli.”

Helppohan sen on, veli elossa ja elämä sileätä kuin silkki. Iloinen luonnostansa ja haaveisiin taipuvainen.

Amerikkaan, sinne sekin tahtoo muiden lailla ja uskoo että yhdessä lähtisimme. Sonnustautuisimme parhaimpiimme ja sipsuttelisimme lankonkia pitkin puiselle kannelle, katselisimme miten köydet irrotetaan ja laiva suuntaa höyrymoottorit puhisten maailman toiselle reunalle. Kuuntelisimme aaltoja ja näkisimme ison meren yllä kaartelevat pitkäsiipiset linnut.

Amerikkaansa Mari jaksaa touhottaa, uskoo lähtemiseen niin kuin täältä lähdettäisiin noin vain, talven ja kaikkialta kurkkivan puutteen keskeltä. Verivalalla vaati minuakin vannomaan, ettemme minkään sallisi unelmien eteen tulla.

Vannoin kun en raaskinut muuten.

Nyt en tiedä miten olla tai sanoa tätä, minkä todeksi luulen. En soisi Marin pettyvän, ystävistä parhaimman, mutta näin ovat asiani nyt enkä muuksi niitä halua muuttaa.

Amerikkaa en tarvitse, minulla on Arvi.

Ajatus kääntyy uittotukkina ympäri ja nostattaa äkisti vatsanpohjasta palon ja halun. Arvin käsien jäljet juoksevat iholla, vievät mukaansa ja heilauttavat korkeammalle kuin meren pärskeet. Samat kädet, jotka nosteleivat raskaita lautoja ja paukuttelevat niiden päitä tapuleissa tasaan.

Voivatko ne olla samat?

Poskille nousee puna, vedän merentuoksuista ilmaa keuhkoihin. Kesä koittaisi, ei enää kuuraista maata selän alla tai paljaalle iholle pyrkivää pakkasta. Tarkenisi, voisi olla vapaammin, iho ihoa vasten ja hengitys suusta suuhun.

Pari me olemme, vaikkei kihloja ole vaihdettu tai ihmisten silmissä käsikynkkää kuljettu. Silti väki täällä tietää, tietää toistensa asiat paremmin kuin omansa. Mutta minä en välitä uteliaista katseista tai siitä mitä ei sanota, saarnastuolista julistetusta synnistä, kuiskeista selän takana. En suostu kulkemaan pää painuksissa, en vaikka sitä odottaisivat ja toivoisivat.

Vain Maria minun katseeni väistää – annan sen uskoa yhä, unelmoida siitä mitä tekisimme sitten kun pääsisimme perille maailman toiselle rannalle. Menisimme herrasväelle töihin ja rikastuisimme, kulkisimme hienoissa vaatteissa ja joisimme pienistä korvakupeista kahvia ja laittaisimme sokeria sen mitä mielisimme. Söisimme nisua mahan täyteen, sylkäisisimme nauriit ja suolasilakat suustamme ikiajoiksi.

Niin on Mari elämänsä kaavaillut, minunkin.

Kerran Mari kysyi muistanko miten olimme vannoneet, ettemme antaisi minkään tulla unelmamme eteen. Se tiesi Arvista ja että kuljimme yksissä, siksi kysyi.

Koppasin Maria hartioista, hoilotin muutaman tahdin polkkaa ja pyöräytin hänet tanssiin niin että lattialaudat narisivat ja nauroin: ”Nämä tytöt seilaa Amerikkaan, se on varma.” Ei minusta ollut sille sanomaan.

Metsä on tehnyt meille pesän, kypsytännyt koivujen lehdet täydeksi ja varvuista kutonut pehmeän patjan. Siellä Arvi

minua hellästi pitelee, soutaa kuin aamutyöntä lampea ja poukamissa pysäyttää sormet. Suu supisee silkinä korviin sanoja kuin ei koskaan ennen.

”Milloinka minut viet ihmisten silmien alle? Tietävät sitten että tosissaan ollaan?” kysyn varovasti, kun molemmilla hengitys on asettunut.

Arvi käskee maltaa, sanoo ettei sokeria sovi kaikille näyttää, aikansa ottaa asia jos toinenkin, mutta yhteen sovitaan kuin airo ja hankain.

En tohdi kysyä kumpiko minä, airo vai hankain, tai mikä on suunta.

Sillä sävyllä kuitenkin sanat sanoo, kepeästi ja lämpöisesti, että tiedän, tosissaan se on.

Marille olen jo kertonut, vaikka muutenkin se oli asian jo selville saanut kylän kuiskeista: Arvin kanssa vissisti kuljin vaikkakin näkemättömissä ja metsämailla.

”Mites Amerikka? Nyt kun on tuo Arvi.”

Ei minusta vieläkään ollut todensanojaksi. Nyhräsin sänkypeittoa ja olin etsivinäni hiuksista pudonnutta pinniä.

”Leikkiä kaikki, kesän tuomaa. Amerikka on toista.”

Niin minä sanoin, vaikka pahalta tuntui semmoista puhua mitä ei sydän tarkoita.

Mari selvästi ilahtui, ei malttanut silti olla sanomatta: ”Ettet vain ihmisten silmissä pilaantuisi kun miehissä juokset.”

Mitä se kävi motkottamaan, elää sekin voisi, muutakin kuin työtä ja ankeutta. Tietäisi sitten millaista on rakkaus; enemmän se on kuin Amerikka ja isompi kuin kaikki rikkaudet siellä.

Höyrykone jyriisee ja hinaajat vetävät proomuissa lautoja ruumaan lastattavaksi ja maailmanrannoille kuljetettavaksi. Mari ja minä pääsemme muiden joukossa urakoihin, olemme joutuisia ja vahvoja, meidät halutaan porukkaan. Jotkut sahan miehistä käyvät soittamaan suutaan, mutta Mari ja minä emme välitä, puolijuoppoja öykkäreitä tai löysäläisiä suurin osa huutelijoista, eivätkä meille tekijöinä pärjää.

Nostelemme lautoja, asetamme ruuman pohjaksi leveimmät, siirrämme ja pinoamme riveiksi ja juoksemme vikkelimmin kuin tivi komentaa. Kaiken mitä voimme nipistämme tienesteistä säästöön. Amerikkaa varten, Mari sanoo, pahanpäivän varalle, minä ajattelen.

Monena yönä olen nähnyt samaa unta, pudonnut köy-sitikkailta mereen ja aallot ovat imaisseet minut syvyysiin. Ja kun olen herännyt, sydän on hakannut kuin hukkuvalle ja keuhkoihin on jäänyt suolaista vettä, niin etten ole kunnolla saanut ilmaa.

Unetko vai jokin sisälläni ikään kuin kuiskuttelisi, että jokaisen markan minkä tienaisin vielä kipeästi tarvitsisin.

Jotenkin kaikki on muuttunut, heittänyt ajan kuin kärrynpyörän taaksepäin. Arvi ei katsele enää kuin ennen, tuimana pyyhältää ohi niin kuin ei olisi näkevinään, tai jos kuljen lautatarhan läpi niin kääntää selän. Se on huomannut mahan, vaikka yritän sen sitoa pienemmäksi, ja jos ei ole niin muu sakki on varmasti valistanut.

Enhän minä siltä mitään ole vailla, en pyydä enkä vaadi. Itse hoidan asiani ja niistä vastaan. Ei sen silti tarvitsisi tervehtimättä jättää. Sentään koko talvi ja kesä kuljettu yksissä ja vissillä puheella maalailtu yhteistä huomista, eikä siltä ole jäänyt ymmärtämättä että olen ollut tosissani ja

uskonut jokaisen sanan, päästänyt helmani alle vaikka en toisia koskaan.

Kyllä se asioiden laidan arvaa, vaikka tietämätöntä kovin yrittää olla.

Kun laivan ruuma on saatu lastatuksi ja vene on tuonut meidät takaisin rantaan, en lähdekään muiden naisten lailla suoraan kotiin vaan marssin lautatarhalle. Kaukaa jo erotan tutun selän lyömässä paukalla tapulin laudanpäitä tasaan. Vieressä huhkii vieraampia selkiä, joku istuu sivussa penkillä ja polttee piippua.

Piippumies huomaa minut ensin, viheltää muille. Ukot pysäyttävät paukuttelunsa ja tulevat lähemmäs, joku pudottautuu penkille. Arvi astelee viimeisenä, istahtaa toisten keskelle ja pyörittelee puista paukkaa edessään kehtaamatta katsella päin.

Ukot virnuilevat, Arvi toisenlaisena uteliainen tölli-köiden keskellä.

”Aiotko korjata jälkes?” kysyn ja menen ihan liki.

Arvi painaa katsetta maahan. Ukot vieressä hörähtävät, yksi roiskauttaa syljen. Klimppi osuu jalkoihin, ei sentään kehtaa kohti.

”Meinaatko höynäyttää pojan ruokkomaksuihin”, kuuluu syljen perästä.

Ei Arvi mikään poika ole, aikava mies ja osaavainen vaikka nuorempi minua onkin. Noilla känsäkourilla olisi siltä opittavaa; miten pidellä naista, katsella ja puheella sivellä niin että pilvet nousevat iholle ja juoksevat varpaista päälakeen. Ruinaamassa nuokin osaavat olla, mullituvat, vaikka edessäpäin ovat olevinaan parempia ja ylempänä. Mutta jo vain juosten tulisivat luo, jos niille helmani nostaisin.

”Lupasit ettet laskis siementä sisään”, sanon ja uhmalla katson päin.

Arvin naama alkaa punoittaa, ja se kopauttaa saappaan kannalla kengän viereen osunutta kiveä. Muistaa varmasti mitä silloin metsänreunassa sanoi ja miten vannoi, mutta nyt istuu kuurona tuossa, muut ukot ympärillä hörisevässä.

Naurakoot. Minä en keneltäkään anele tai toisten pyytele.

Hikeä pukkaa silmiin, valuu pitkin selkää ja reittä. Lapsi muistuttaa itsestään, ei ole raukka suostunut tulemaan ulos, vaikka olen saunottanut ja risiiniöljyä tarjonnut.

Syntyy se, niin se on päättänyt, tämä rinnan alle aset-
tunut viaton eläjä.

Jaksan vähemmän kuin ennen, jaksan silti, en tahdo että Rahkola huomaa tai ukkoherrat saavat tietää. Rahkolalta ei heruisi enää töitä ja ukkoherrat pitäisivät huolen, että saisin hädän sahan asunnosta rettelöitsijöiden tai viinan-
viemien lailla, ei niitä kiinnostanut minne.

Mitä elämäni silloin olisi?

Mari asian huomaa ensimmäisenä, tajuaa kun en jaksa. Lastatessa jään toisten naisten vauhdista jälkeen ja aamulla pitää kumartua laskiämpärin ylle ja oksentaa. On Mari aavistellut jo aiemmin, jostakin päätelty tai laskenut rättipäiviä, pyykkinarulla olemattomina roikkuvia riepukuja. Nyt vasta tohtii kysyä.

”Arvinko se on?”

Sanoo asian sellaisella äänellä, varovaisella ja myö-
täsukaan, että kuulee miten sen on vaikea udella tai olla muutoin.

”Sen.”

”Varmasti?”

Mulkaisen Maria niin että se ymmärtää kysymättäkin. Varma kuin varma, en kenellekään toiselle ole hyvääni jakanut, leikitellyt kyllä mutta en tosissani tyköni ottanut.

”Aiotko pitää sen vai hankkiutua eroon?”

Mitä se tuommoisia, en minä sisuksiini tätä elävää olisi halunnut, mutta niin vain se tarttui ja pitelee nyt kiinni pienillä sormillaan, roikkuu elämän syrjässä eikä hellitä. Ajatus laittaa polvet veteliksi, kyllä Mari arvaa että samaa olen miettinyt, välillä kallistunut yhtäälle, toisena päivänä toisaalle. Kuinka sellaista päättämään, viattomasta.

”Vaan kun ei se lähde, olen laittanut pujoa ja pietar-yrttiä teehen, pitänyt kuumia kääreitä mahalla ja hypellyt alas rappusista.”

”Helville kun sattui vahinko niin se rikkoi kuume-mittarin ja söi elohopean. Yökkäsi kaksi päivää ja toiset kaksi vuosi verta, sillä tavalla pääsi pinteestä”, Mari sanoo, mutta niin että arvaa miten hankala sen on asiasta puhua.

”Henki siinä lähtee itseltä ennen kuin sikiöltä.”

”Mutta Rahkola antaa lopputilin jos saa tietää. Asunostakin häätävät, ja kenen kanssa minä sitten Amerikkaan.”

Mari pidättelee itkua. Minä puristan itseni kiveksi, kiveen ei pysty sahanterä, huoli tai suru, mikään. Itku tarttuu muutoin eikä yksikään ajatus pysy päässä.

”Heiskalan akan luona monet käyvät”, Mari saa sanotua ja nutuuttaa sormissaan valmiiksi kutomaansa sukkaa. Kai sitä hävettää sanoa tuommoista, melkein ehdottaa.

Olen minä Heiskalasta kuullut, kukapa ei olisi. Siellä juoksee naisia vahinkonsa kanssa ja hankkiutuu eroon